

Kapitalizm İçin Çalışmak: Çin'de İşgücü Piyasasının İnşası

Kerem GÖKTEN*

Özet: Çin'in çarpıcı yükselişi, küresel kapitalizmin içinde bulunduğu yeniden yapılanma döneminin en önemli gelişmelerinden biridir. "Reform ve dışa açıklık" mottosuyla hayata geçirilen tedrici dönüşüm genellikle ülkenin gösterdiği büyüme performansı, ekonomik dinamizm ve doğrudan yabancı yatırımlar bağlamında ele alınmaktadır. Çin'in küresel piyasa sistemine eklenme yolunda attığı adımlar, ülkenin çalışan sınıflarının içinde bulunduğu koşullarda ve endüstri ilişkilerinde radikal değişikliklere yol açmıştır. Radikal değişimin en özlü ifadesi, "demir pirinç kâsesi"nin kırılmasıdır. İşgücü piyasası reformunun ülke ekonomisinin (yerli ve yabancı kapitalist firmaların) gerçekleştirdiği çıktı artışına katkıda bulunduğu aşikârdır. Ancak, aynı şeyi çalışan sınıfların yaşam koşulları ve kalitesi için ileri sürmek güç gözükmektedir.

Çalışmada öncelikli olarak işgücü piyasasının inşa süreci üzerinde durulacaktır. Ardından özelleştirme dalgası ve sendikal örgütlenmede yaşanan yapısal-konjonktürel güçlükler vurgu yapılacaktır. İşgücünün geçirdiği dönüşüm ve artan mobilizasyon, işçi sınıfının heterojenleşmesi ve tüm bu etkenlerin sınıf mücadelesine olan olumsuz etkileri çalışmada ele alınacak diğer hususlar arasındadır.

Anahtar Sözcükler: Çin işgücü piyasası, reform ve dışa açıklık, demir pirinç kâsesi

Abstract: China's impressive rise is one of the most important events of reconstruction period which global capitalism is going through. Gradual transformation which put into practice with "reform and openness" motto is usually discussing in the context of country's growth performance, economic dynamism and foreign direct investments.

China's attempts to integrate into the global market system has caused radical changes in the conditions of working classes and industrial relations. "Breaking the iron rice bowl" is the most succinct expression of the radical change. It is possible to suggest that labor market reform has contributed output increase performed by the

* Dr. Ordu Üniversitesi Ünye İİBF İktisat Bölümü

economy (domestic and foreign capitalist firms). However it is hard to suggest the same idea for living conditions and quality of life of working classes.

The study will primarily focus on the construction process of labor markets. Later on wave of privatization and structural-cyclical challenges for unionisation will be emphasized. The transformation and the increasing mobility of labor, heterogenization of the working class and negative influence of all these factors on class struggle are among other subjects which will be discussed in the study.

Keywords: China labor market, reform and opening, iron rice bowl

Kapitalizm İçin alışmak: in'de İşgücü Piyasasının İnaşı

Emeği yaşamın diğer faaliyetlerinden ayırmak ve piyasa yasalarına tabi kılmak, bütün organik varoluş biçimlerinin yok edilmesi, onların yerine farklı, atomistik ve bireyci bir örgütlenme türünün konulması anlamına geliyordu. Bu tür bir yıkım planına en iyi sözleşme özgürlüğü ilkesinin uygulanması hizmet edebilirdi (**Karl Polanyi**).

Giriş

Çin'in çarpıcı yükselişi, küresel kapitalizmin içinde bulunduğu yeniden yapılanma döneminin en önemli gelişmelerinden biridir. Çin'in küresel ekonominin atölyesi haline gelmesine bağlı olarak eriştiği iktisadi güç büyük ilgi uyandırmakta; ülkenin yükselişi sırf kendi geleceğine değil, kapitalist dünya-ekonomisinin geleceğine deilişkin birçok soruyu akla getirmektedir.

“Reform ve dışa açıklık” mottosuyla hayata geçirilen tedrici dönüşüm genellikle ülkenin gösterdiği büyüme performansı, ekonominin kazandığı dinamik yapı, doğrudan yabancı yatırımlar bağlamında ele alınmaktadır. Mao sonrası liderliğin “treni yakalama” konusunda gösterdiği “dirayet” ve altına imza attığı performans, politik yelpazenin yalnız liberal kanadından değil, sol kanadından da birçok övgü almaktadır.

Çin'in küresel kapitalizm ile bütünleşme yolunda gösterdiği performansı “mucize” olarak niteleyen hakim yaklaşım, sıra reformun toplumsal maliyetlerine geldiği zaman coşkusunu yitirmekte; yaşanan sancılar, ekonominin geçirdiği yapısal dönüşüm yolunda katlanılması gereken bedeller şeklinde takdim edilmektedir.

Çin işçi sınıfı, yukarıda sözü edilen bedelleri otuz yılı aşkın bir süredir ödemektedir. Sömürü “reform” programının derinleşmesine koşut olarak artmakta, ülke kapitalist tarihin belki de en acımasız restorasyonuna sahne olmaktadır. Çin

Komünist Partisi (KP) rejimi ülkenin ucuz emek rezervlerini küresel kapitalizmin kullanımına açma konusunda üzerine düşeni yapmakta, kapitalist metropollerle işbirliğine “iyi” bir örnek sunmaktadır.

Çin’in küresel piyasa sistemine eklenme süreci ve piyasa ekonomisi olma yolunda attığı adımlar, ülkenin en önemli zenginliği olan işgücünün içinde bulunduğu koşullarda ve endüstri ilişkilerinde radikal değişikliklere yol açmıştır. Radikal değişimin en özlü ifadesi, “demir pirinç kasesi”nin kırılmasıdır.

İşgücü reformunun ülke ekonomisinin (yerli ve yabancı kapitalist firmaların) gerçekleştirdiği çıktı artışına katkıda bulunduğu aşikârdır. Ancak, aynı şeyi işçi sınıfının yaşam koşulları ve kalitesi için ileri sürmek güç gözükmektedir. Bu çalışmada, KP eliyle yürütölen “reform ve dışa açıklık” politikası bir başarı öyküsü olarak değil, işçi sınıfının çalışma ve örgütlenme koşulları üzerinde katlanılması her geçen gün zorlaşan baskılar yaratan kapitalist restorasyon süreci olarak ele alınacaktır. Çalışmada öncelikli olarak işgücü piyasasının inşa süreci üzerinde durulacak, ardından özelleştirme dalgası ve sendikal örgütlenmede yaşanan yapısal-konjonktürel güçlükler vurgu yapılacaktır. Bir üretim faktörü haline gelişine/getirilişine bağlı olarak mobilizasyonu artan işgücünün geçirdiği dönüşüm, işçi sınıfının heterojenleşmesinin sınıf mücadelesinin önüne çıkardığı ek engeller çalışmada öne çıkarılacak diğer unsurlar arasındadır.

Reform ve İşçi Sınıfı

Çin’in küresel piyasa sistemine eklenme süreci ve piyasa ekonomisi olma yolunda attığı adımlar, ülkenin en önemli zenginliği olan işgücünün içinde bulunduğu koşullarda ve endüstri ilişkilerinde radikal değişikliklere yol açmıştır. Reform öncesi endüstri ilişkilerinin karakteristik özellikleri olan düzenli ücret, ömür boyu istihdam, statüye bağlı refah ödenekleri, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetleri, garantili emeklilik, sübvans edilmiş barınma kademeli bir biçimde ortadan kaldırılmıştır. Devlet işletmeleri dışındaki işletmelerin özelleştirme, fiili iflas, şirket yapılarının dönüştürölmesi yoluyla gösterdikleri hızlı gelişime bağlı olarak, o güne değin var olmayan işgücü piyasasının inşasına girişilmiş, sözleşme uygulamasının yaygınlaştırılmasına başlanmıştır. İşçilerin, işletme yöneticilerinin ve devletin farklı çıkarlarının parti ve hükümetin sağladığı hukuki zeminde “uzlaştırıldığı” sistemin yerini, devletin işe alım ve son verme otoritesinin sona erdiği, bu alanda kendini denetleyici konuma çektiği bir sistem almıştır. Devletin çıkarları “uzlaştırıcı” aktör sıfatından sıyrılması, işçi ve işverenler arasındaki çıkar çatışmalarının keskinleşmesini beraberinde getirmiştir. Bu yeni düzende, kendisi de bir işveren olan devlet çıkar çatışmalarının dışında daha fazla kalamamıştır (Clarke vd., 2004: 235, 241-242; Taylor vd., 2003: 4-5, 92; Lau, 1997: 45; Clarke, Lee, 2002: 61; Gabriel, 2006: 45-46; Li, 2008: 51).

Bir diğer önemli değişiklik devletin gelir dağılımı üzerindeki doğrudan kontrollerinin sona erdirilmesiyle yaşanmıştır. Ücret oranları ve biçimlerine yönelik

müdahaleci bir tutum yerine düzenleyici bir tutum benimsenmiştir. Devletin düzenleyici rolünü benimsemesi ile birlikte ortaya çıkan boşluk, planlandığı üzere piyasa tarafından doldurulmuştur.Emek işyerinden (fabrika) kolayca ayrılabilir bir üretim faktörü haline gelmiş; ücret, faktör piyasasında arz-talep koşullarınca belirlenmeye başlamış, bunun doğal sonucu olarak hükümet düzenlemelerinin etki ve kapsamı giderek daralmıştır (Taylor vd., 2003: 4-5; Lau, 1997: 51).

İşgücü Reformunun Yasal erevesi

İşgücü reformunun Parti-devletin gündemine girmesi 1993 yılının başlarına rastlar. Endüstri ilişkilerindeki dönüşüm, reform programının ekonominin i örgütlenmesine ve işleyişine yoğunlaşılan evresinin tamamlandığı; küresel kapitalizm ile daha yakın ve dolaysız ilişkilerin kurulmaya başlandığı dönemin veçhelerinden biridir (Clarke; Lee, 2002: 63). Yukarıda anılan yıla gelinene dek, kamu kurumlarının ücret ve istihdama ilişkin karar alma süreçlerindeki kısıtlamalar büyük ölçüde varlığını korumuş, endüstri ilişkilerine ilişkin esaslar fazla değişmemiştir. İşe alma ve ücretler konusundaki sıkı denetimler, işgücünün bağlayıcı kotalar doğrultusunda işletmeler arasında dağıtılması uygulamaları varlığını sürdürmüştür. 1993 yılından önce atılan en önemli adım, hiç kuşku yok ki grev hakkının anayasadan çıkarılmasıdır. Kültür Devrimi ertesinde kentlere dönen gençlerin istihdam edilmesine yönelik geliştirilen programlar bir diğer önemli düzenlemedir. Ayrıca, 1984 yılı ile birlikte ortak girişimler için yerel işiçi kullanımını zorunlu kılan uygulama gevşetilmif, 1986 yılında yabancı işletmelerin işiçi çalıştırmasına izin verilmeye başlanmıştır. Endüstri ilişkilerinin yasal çerçevesini oluşturacak sacayağının parçalarını oluşturan Ticari İşletme Yasası 1988'de, Sendikalar Yasası 1992'de yürürlüğe girmiştir (Chan, 2004: 67).

Hükümetin işgücü piyasası oluşturmayı hedefleyen atılımı öncesinde yapılan en son düzenlemelerden biri kırsal işgücünün (yerel otoriterlerden izin çıkması halinde) kentlere göçünün önünün açılmasıdır (Taylor vd., 2003: 24-27).

1993 yılı ile birlikte hükümet yeni endüstri ilişkileri sistemini hayata geçirme yolunda daha kararlı adımlar atmaya başlar, ertesı yıl yeni işi yasası yürürlüğe girer. Bu atılımın altındaki temel güdüler işgücü piyasasının oluşturulması ve çalışma ilişkilerine yönelik yasal çerçevenin tamamlanmasıdır. İşgücü piyasası, alışma Bakanlığı tarafından emeklerini satmak ve emek satın almak isteyen taraflara bilgi sağlayan bir platform olarak tanımlanmıştır. Bu tanım sendikalar, toplu sözleşme gibi piyasa düzenleyicilerini dışarıda bırakır niteliktedir. Hükümetin işgücü piyasasına yönelik geliştirdiğı politika ve yaptığı düzenlemelerin işletmelerin iktisadi etkinliklerini arttırmayı hedeflediğı ileri sürülür. Gerçekten de devlet işletmeleri üzerindeki “toplumsal yüklerin” bu dönem ile birlikte azaltılmaya başlandığı görölür. Ücret dışı finansal ödemelere son verilmesi, sosyal güvenlik sisteminin işletme temelinde örgütlendiğı sistemin yerini genel sosyal güvenlik sisteminin

alması bu çabalar arasında önemli yer tutar (Taylor vd., 2003: 28-29, 91; Gabriel, 2006: 78).

Ulusal işgücü piyasasının oluşturulması yolundaki en yaşamsal ve liderlik açısından atılması zorunlu adım, işgücü hareketliliğinin önündeki engellerin ortadan kaldırılmasıdır. Bu doğrultuda 1950'lerin ortasından itibaren yürürlükte olan, nüfus hareketliliğini sıkı sıkıya kontrol eden *bukonsistemi* gözden geçirilmiştir. 1997 yılıyla birlikte işletmeler ve bölgeler arası işgücü hareketliliğinin önündeki kısıtlamalara kontrollü olarak son verilmeye başlanmış, küçük kentlere yerleşimin önü açılmıştır (Brooks; Tao, 2003: 20; Taylor vd., 2003: 85). Gabriel yaşanan süreci, Parti-devletin feodal yapıyı tasfiye etmesi, kırsal ve kentsel işletmelerdeki doğrudan üreticileri "özgür bırakması" olarak değerlendirir. Modernite yolunda atılan bu adımın bedelinin işgücünün metalaşması olduğunu da eklemeyen geçmez (2006: 49).

Bir toplum mühendisliği projesi olarak ortaya çıkan işgücü piyasası reformunun önemli uğraklarından bir diğeri, hükümetin işletme içi endüstri ilişkilerine doğrudan müdahil oluşuna son verilmesidir. Sözleşme rejiminin özendirilmesine yönelik 1987 yılında başlayan çabalar, 1992'de bir dalga halini almıştır. Ömür boyu istihdam rejimi çalışma ilişkilerinin ana unsuru olmaktan çıkmış, yerini birkaç yıl gibi kısa bir süre içinde bireysel sözleşme rejimine tabi istihdama bırakmıştır (Lau: 1997, 48; Taylor vd, 2003: 29, 32; Clarke vd., 2004: 238). Bu dönüşüm kendi işleyişine bırakılmamış, belirlenen hedeflere ulaşma doğrultusunda bir kampanya niteliği almıştır. Tüm işletme türlerinde çalışan işçilerin tamamının 1996 yılı sonuna kadar sözleşme çatısı altına alma hedefine çok yaklaşılmış, %88,7 oranına ulaşılmıştır. Sözleşme rejimini egemen kılma yolunda, devlet işletmelerinde de önemli mevziler elde edilmiştir. 1986'dan itibaren kamu sektöründe çalışmaya başlayan işçilerin tamamına yakını belirli süreli sözleşmeler uyarınca istihdam edilmeye başlanmış, ömür boyu istihdam kapsamındaki eski işçiler sözleşmeli olmaya "özendirilmiştir". Sözleşme kampanyasının ilk yılı olan 1986'da devlet işletmelerinde çalışanların sadece %5,6'sı sözleşme rejimine tabiyken, bu oran 1994 yılında %26,2'ye yükselmiştir (Lau, 1997: 48-49).

"Demir pirinç kâsesi"nin parçalanması doğrultusunda hayata geçirilen sözleşme rejiminin yerleştirilmesi,esnek istihdamın egemen kılınması politikalarının bir başka boyutu daha vardır. Çalışma Bakanlığı yeni iş yasasının yürürlüğe girmesinin ardından sözleşme türleri arasında bir tercihte bulunmuş, bireysel iş sözleşmelerinin yapılmasını özendiren ve toplu iş sözleşmelerini geri plana iten uygulamalara imza atmıştır. Böylelikle işletmelerde kolektif örgütlenmeye yer vermeyen bir çalışma düzeni bizzat devlet eliyle egemen kılınmıştır (Taylor vd, 2003: 32, 97; Gabriel, 2006: 78). Clarke vd., 2001 yılı sonu itibariyle 120 milyon işçinin bireysel iş sözleşmeleri uyarınca istihdam edildiğine işaret etmekte, toplu iş sözleşmelerine tabi işçi olan sayısını 76 milyon olarak vermektedirler (2004: 238, 240).

1994 tarihli iş yasası her ne kadar örgütlenme hakkı, toplu pazarlık, işyerlerinde personel ve işçi temsilci kurullarının kurulması gibi kolektif haklara yer

veriyor olsa da önemli eksik ve belirsizliklere sahiptir. İşçi haklarının çiğnenmesi durumunda hak ihlalinde bulunanların karşı karşıya kalacağı sorumluluk ve yaptırımlara ilişkin açık hükümler yoktur. Var olduğu ifade edilen örgütlenme hakkı, Sendika Kanunu'nun ikinci maddesinde düzenlendiği üzere, ancak resmi sendikaya olan ACFTU'ya (Tüm Çin Sendikalar Federasyonu) üyelik çerçevesinde hayata geçirilebilmektedir (Trade Union Law of the PRC, 1992). Benzer bir bulanıklık grev hakkı ile ilgilidir. İş durdurma ve yavaşlatmalarını meşru eylemler olarak tanıyan sendikalar yasasında grev hakkından söz edilmemektedir. Yasada grevi yasadışı ilan eden bir ifade bulunmamasına karşın, söz konusu eylemler otoriteler tarafından şiddet kullanılarak bastırılmaya çalışılmaktadır. Kısacası grev hakkı yasal metinlerde gri alana hapsedilmekte, günlük yaşamda engellenmektedir (Chan, 2011: 27, 43, 46; 2004: 67; Taylor, 2003: 33, 90).

Reform öncesi uygulamalara son verme ve iktisadi-sosyal yapıda köklü dönüşümlerin önünü açma konusunda oldukça açık bir tutum takınan "reformist" kadro, sıra işçi örgütlenmesine geldiğinde 1978 öncesinin "muhafazakâr" uygulamalarına sıkı sıkıya sarılmaktadır. Huchet, bağımsız sendika ve siyasi parti örgütlenmesinin engellenmesini, sıklıkla totaliter olmakla itham edilen "Mao dönemi" ile bugünkü rejim arasındaki en büyük devamlılık olarak görmektedir (2006: 20). Rejimin bu tutumu, Deng'in de yandaşı olduğu "iktisadi liberalizm ile siyasal liberalizmin gelişimi arasında bir koşutluk yoktur" fikrinin bir yansımasıdır. Kumanda ekonomisi atomlara ayrılırken, mülkiyet ve ticari örgütlenme biçimleri çeşitlenirken, sendika tekeli yerli yerinde durmaktadır. ACFTU, işçi sınıfının çıkarlarını temsil etme ve işçilerin yasal haklarını koruma konusunda rakipsiz kalmayı sürdürmektedir.

ACFTU, eksik ve muğlak ifadelerle dolu kolektif hakların hayata geçirilmesiyle vazifelendirilmiş bir kurum olarak, toplu sözleşmelerin yaygınlaştırılması yolunda çalışmalar yürütmektedir. Toplu sözleşmeler her ne kadar ikinci planda kalsalar da yönetime demokratik katılımın göstergesi ve gelişen piyasa ekonomisinde endüstri ilişkilerini düzenleyen başlıca araç olarak görülmektedir (Clarkevd, 2004: 239).

ACFTU'nun, toplu sözleşmelerin yaygınlaştırılması süreci gönüllülük esasına dayalı bir kampanya ile başlamıştır. Sendikalar ve işletmelerin kendi inisiyatifleriyle toplu iş sözleşmelerini hayata geçirmeleri beklenmiştir. Ancak, böylesine ağır bir vesayet rejiminde devlet işletmeleri toplu sözleşmeye taraf olma konusunda çekingen davranmış, yetkilendirilmeden hareket etmek istememişlerdir. Kamu sektörü ve ortak girişimler dışındaki yerli ve yabancı özel şirketler de toplu iş sözleşmelerine karşı kendilerinden beklenen doğal refleksi göstermiştir. Böylece toplu sözleşme sisteminin yaygınlaştırılması, Çin siyasal kültürünün karakteristik bir unsuru olan kampanya biçimini almıştır. Toplu sözleşme kampanyası görünürde ACFTU, aslen Parti ve hükümet eliyle hayata geçirilmiştir. Bu tepeden inme kampanya çerçevesinde Parti-devlet tarafından "önerilen" sözleşme modeli, işletmelerce üzerinde hemen hiçbir değişiklik yapılmaksızın benimsenmiştir. Çoğu

toplu sözleşme, bireysel iş akitlerinin taşınması gereken asgari koşulların tekrarından öteye geçmemekte, bu yüzeyselliğe ücret pazarlıklarının toplu sözleşmelerden ayrıştırılması eklenmektedir. Clarke vd. inceledikleri işletmelerde ücretlerin işgücü piyasasının baskıları ya da çalışma bürolarının talimatnameleri ile belirlendiğine tanık olmuşlardır. Ücretlerin belirlenmesinde gerçekleşen ademi merkezileşmenin sıkı ücret pazarlıklarının değil, ılımlı ücret artışlarına yönelik kararların alındığı “ücret istişarelerinin“ önünü açtığı ileri sürülmektedir (2004: 245–247).

Hazır söz vesayet rejiminden açılmışken, ACFTU'nun sistem içindeki yeri biraz daha açıklığa kavuşturulmalıdır. Reformun başlamasının hemen ertesinde tek yasal sendika olma hüviyetine sahip ACFTU'nun rolü yeniden tanımlanmıştır. Buna göre sendikaların “ana görevi” iktisadi gelişmeye destek olmaktır (TradeUnionLaw of the PRC).

Sendika olma vasfıyla pek bağdaşmayan, kökenleri daha eskiye dayanan bir diğer unsur ACFTU'ya biçilen ikili roldür. Hem işçilerin hem de ulusun (devletin) kolektif çıkarlarını savunmakla görevlendirilen ACFTU bir tür aktarma kayışı işlevi görmektedir (Chan, 2008: 70). Sendikalar ikili rolleri gereği üretimi arttırma, işgücünü disipline etme ve toplumsal istikrarı sağlama gibi “ek görevler” yüklenmişlerdir. Geleneksel görev ve sorumluluklarının yanı sıra reel sosyalist rejim sendikalarına özgü ek görevleri üstlenmek durumunda kalan ACFTU, tahmin edileceği üzere hükümet ve yöneticilerin işçi haklarını ihlal edici eylemleri karşısında bağımsız, dik bir duruş sergileyememiştir. Bir hükümet sendikası olarak kalmayı sürdüren ACFTU, işbirlikçi sendika tipine ideal bir örnek oluşturmaktadır. Hükümet ve işletme temsilcilerinin kararlarına karşı etkili, yüksek sesli tepkiler veremeyen federasyonun, işverenlerin işgücü piyasalarına yönelik düzenlemelere uymalarını sağlama konusunda da eli kolu bağlı kalmaktadır (Lau, 1997: 45–46, 59; 2001b: 616; Clarke vd., 2004: 241-242; Lum, 2006: 6; Gabriel, 2006: 76). ACFTU parti-devletin tümleşik bir uzvu olmaktan öte handikaplara sahiptir. Kuruluşundan bu yana devlet işletmelerinin sosyal yardım birimi vazifesi gören federasyon, piyasa ekonomisinde faaliyet yürütme, üyelerinin çıkarlarını özel firma sahiplerine karşı koruma konusunda yeterli deneyime sahip değildir. Yeni gerçeklere uyum sağlama, piyasa ekonomisinin tehlikeli etkilerine karşı çalışan sınıfları savunma konusunda becerikli davranamayan ACFTU, Chan'ın ifadesiyle bürokratik atalet sorununu ve “vitrin süsü” olma hüviyetini henüz aşamamıştır (2010: 61).

Sendikalar işverenlerin çalışma yaşamını düzenleyen hukuki metinlere uymasını sağlama misyonunu, en iyi hallerde idari uygulamaların yasal düzenlemelere uygunluğunu izleme ve işletmelerin sosyal politikalarını (hasta işçi ziyareti, piknik düzenlemek gibi vb.) hayata geçirmek suretiyle yerine getirirler. Sendika temsilciliklerinin işletme aygıtının bir parçası olmaktan öteye gidemeyişinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlar arasında sendika yetkililerinin büyük ölçüde işletme yönetimi saflarından gelmeleri başı çeker. Bunun yanı sıra, tam zamanlı sendika başkanı maaşını işverenden alır ve şirketin yardımcı genel direktörü sıfatını

taşır. Sendika liderlerinin kariyeri parti kadrosu ve işletme müdürü çevresinde biçimlenir (Clarke vd.,2004: 243; Chan, 2011: 42; 2008: 78).

Sendika temsilciliklerinin işletme bünyesine eklenmiş hali, işletme önceliklerine angaje oluşu, temsilcilikleri gereğinden fazla uzlaşmacı kıldığı ve bu durumun derin bir temsil sorununa neden olduğu ileri sürülmektedir. Temsilciliklerin toplu sözleşme taslaklarına, işletmelerin taleplerine yönelik üyelerden gelen görüş ve önerileri pazarlık masasına taşıma konusunda duyarsız kaldıkları, hangi önerinin uygun olup olmadığına keyfi biçimde karar verdikleri ifade edilmektedir. Bu vesayet ve otosansür düzeninde, sendikaların bazı işçilerin taleplerini yönetime aktaran bir aracı olmaktan öteye gidemediği, işçilerin son aşamada işletmenin insafına terk edildiği gözlemlenmektedir. Üstelik bu aracılık, işçi ve işveren tarafları arasındaki asimetrik güç ilişkisini değiştirmeye/dengelemeye yönelik bir içeriğe de sahip değildir. Sendikalarla işletme yönetimlerini bir araya getiren istişare komitelerinde çatışmanın istisna, uzlaşmanın kural olduğuna yönelik saptamalar bulunmaktadır. Hal böyleyken, işçilerin sorunlarını sendika temsilcilerinden çok birim müdürlerine aktarmayı yeğlemeleri bir garabet olarak değerlendirilmemelidir (Clarke vd., 2004: 244-247).

Yukarıdaki satırlarda toplu sözleşme sisteminin en çok devlet işletmeleri ve bu işletmelerin hissedarı oldukları ortak girişimlerde hayata geçirildiğine değinilmişti. Her ne kadar ACFTU yerli ve yabancı özel firmalarda çalışan işçileri örgütlenme konusunda daha kararlı bir tutum takınmaya başlamış olsa da, parti-devletin bu konudaki isteksiz tavrı arzulanan ilerlemenin sağlanmasını engellemektedir. Parti-devlet, sendikaları işçilerin haklarını korumaktan çok anlaşmazlıkların çözümü için kanallar açmaya “teşvik etmektedir”. Bu tutuma yerel hükümetlerin ve yerel sendika birimlerinin yabancı yatırımcıları ürkütmeme yolundaki tercihleri de eklenince, yabancı sermayeli işletmelerde güçlü bir sendika örgütlenmesinin tüm koşulları ortadan kalkmaktadır (Clarke vd., 2004: 248; Lau,1997: 58-59; 2001b: 617; Chan, 2010: 59; 2008: 79).

İşçi Sınıfının Genel Görünümü

Endüstri ilişkilerini ekonominin yeni örgütlenme biçimi doğrultusunda dönüştürmeye yönelik hukuksal düzenlemeler, işçi sınıfının karşı karşıya bulunduğu risklere ilişkin ipuçları sunmakla birlikte dönüşümün genel resmini çizmeye olanak vermez. Başta bireysel iş hukukunun egemen kılınması olmak üzere oluşturulan hukuksal alt yapı, ancak kapitalist restorasyon pratikleri ile birlikte değerlendirildiğinde anlam kazanır.

Çin'in yaşadığı reform ve dışa açılma sürecini ele alan ana akım literatür ülke ekonomisindeki büyümeye ve gelir artışlarına sıklıkla vurgu yapar. Ancak, Magdoff ve Foster'in haklı ve yerinde uyarısı şu yakıcı soruları gündeme getirir:

Ne tip büyüme? Hangi amaç için? Kimin yararına? Büyüme entelektüellerin, yöneticilerin, iş sahiplerinin, bürokratik siyasi grup ve sınıfların arzularını tatmin

için mi hızlandırılmalı? Ya da büyümeye toplumun çoğunluğunun yaşam standartlarını ve yaşam kalitesini geliştirmek üzere mi yön verilmeli? (2005: 9).

İşçi sınıfına özgü bir hesaplama yapıldığında 1979–2005 yılları arasında işçilerin reel gelirlerinin yıllık ortalama %8,3 oranında arttığı sonucuna ulaşılr. 1999'dan sonraki dönemde reel ücret artışları, gerek devlet işletmeleri ve kent kolektiflerinde gerek özel işletmelerde yıllık ortalama %10'un üzerinde seyretmiştir (NBSC, 2006).

Gerçekleşen reel gelir artışları, reform izlencesinin beraberinde getirdiği toplumsal maliyetlerin üzerini örtmeye yetmemektedir. Reform programından çalışan sınıfların küçük bir kesiminin yararlandığı, geri kalanların çalışma ve yaşam koşullarının kötüleştiği ileri sürülmektedir (Hart-Landsberg; Burkett, 2006: 22). Gelir artışlarının uzayan çalışma saatleri, azalan iş güvencesi ve iş güvenliği, kültürel dışlanma pahasına gerçekleştiği bilinen bir vakadır.

“Yeni ÇKP” rejimi, iktisadi-toplumsal yaşamı piyasa kurallarına tabi kılma yolunda özelleştirmeleri, şirket yeniden yapılandırılmalarını ve yabancı sermaye dostu politikaları hayata geçirdikçe bu güçlükler daha hissedilir hale gelmiştir. 1995 yılında 300 bin olan devlet işletmesi sayısının on yıllık süre zarfında yarı yarıya azalması, hem devletin istihdam olanakları sağlamaktan uzaklaşmasını hem de işten çıkarmaları beraberinde getirmiştir (Hart-Landsberg; Burkett, 2006: 22-23; OECD, 2005b: 95; Chan, 2008: 77). Resmî istatistiklere göz atıldığında, 1997–2005 yılları arasında 45 milyon kamu emekçisinin işten çıkarıldığı dikkat çekmektedir. Bu sayıya kolektiflerden çıkarılan işçiler dahil değildir (NBSC, 2007).

Kamu sektöründeki işten çıkarmalar neticesinde bir başka sorunla -devlet işletmeleri ve kolektiflerden çıkarılan işçilerin yeniden istihdam edilmesi- karşılaşmıştır. Devlet işletmesindeki işini kaybeden bir işçinin hizmet sektöründe istihdam edilme olasılığı sadece sektörel deneyimsizlik nedeniyle düşük değildir. İşletmeler, eski bir sanayi işçisinden ucuz ve itaatkâr kırsal göçmenleri istihdam etmeyi tercih etmektedir (Weil, 2006: 29). Resmî istatistiklere göre, 1999 sonu itibariyle işsiz kalan kamu emekçilerinin (*xiaogang*) yalnızca %36'sı bir yıl içinde yeniden istihdam edilebilmiştir. Yeniden istihdam oranı izleyen yıllarda daha da düşmüş, 2000 yılında %24,9, 2001'de %20,2 olarak gerçekleşmiştir (Knight; Xue, 2006: 100; OECD, 2002: 565–566). ACFTU'nun 2004 tarihli araştırması sorunun bir başka boyutuna işaret eder. Yeniden istihdam edilme “ayrıcılığına” erişen eski kamu çalışanlarının yalnızca %6,8'i formel ve sözleşmeli biçimde istihdam edilmektedir (Hart-Landsberg; Burkett, 2006: 24).

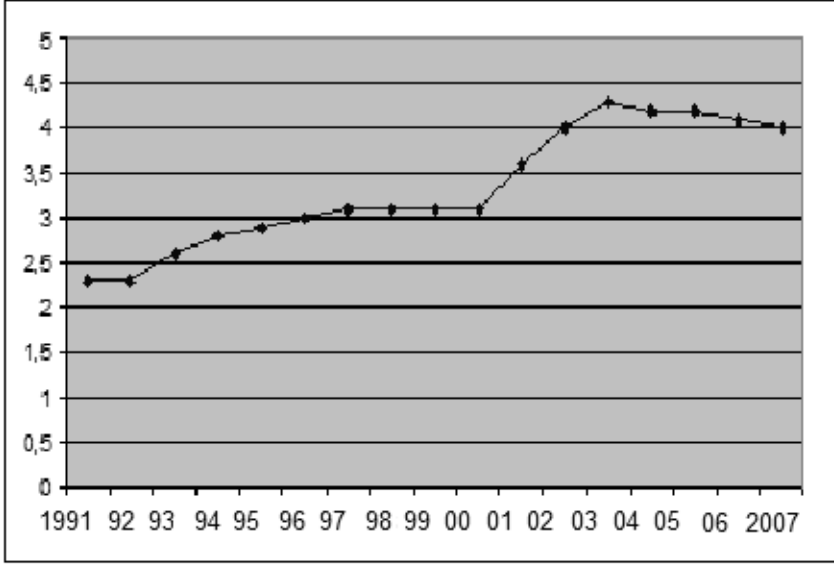
Çin'de yeniden istihdam sorunu varlığını sürdürürken işsiz geçirilen süreyi biraz olsun katlanılır kılacak güçlü bir işsizlik sigortası uygulamasından söz etmek pek mümkün gözükmemektedir. *Xiaoganglara* kendilerini işten çıkaran kamu kurumu tarafından, maksimum üç yıl için temel gereksinimleri karşılayacağı düşünülen bir aylık ödenmektedir. Bu sürenin sonunda işsizlik hali devam ediyorsa iki yıllık işsizlik sigortası devreye girmektedir. Ancak, birçok eski kamu çalışanı bu süreyi de doldurmakta, kentte yerleşik tüm yoksullara yapılan bir refah ödemesine razı

olmaktadırlar. Söz konusu refah ödemesi, ortalama bir kent işçisinin aylık kazancının %10'unu ancak açmaktadır (Hart-Landsberg; Burkett, 2006: 23-24; OECD, 2002: 564-565).

Devlet işletmelerinden çıkarılan işçilere ilişkin vurgulanması gereken bir diğer husus onların hukuki niteliğiyle ilgilidir. Hükümet tarafından *xiagang* başlığı altında kategorize edilen eski kamu çalışanları uzunca bir süre işsiz kategorisine dahil edilmemiştir. Hükümet olası bir toplumsal huzursuzluğu önlemeye yönelik sözüm ona proaktif bir politika geliştirmiş, bu işçilerin alıştukları devlet işletmeleri tarafından kovulmadıkları ifade edilmiştir. Üretim sorunları nedeniyle işyerlerini terk eden bu işçilerin endüstri ilişkilerinin devam ettiği, yeniden istihdam projesi kapsamında oldukları vurgulanmıştır. İşyerlerini kişisel olmayan nedenlerle terk etmek durumunda kalan bu işçilerin “ayrıcalıklı” statüsü 2002 yılı sonuna kadar devam etmiştir. Çalışma Bakanlığı, bu tarihten sonra söz konusu işçilerin işsiz olarak anılmaya başlanacağını açıklamıştır (Taylor, vd, 2003: 36–37; Johnston; Li, 2000: 8–9; Lau, 2001a: 233; Knight; Xue, 2006: 92).

Çin Ulusal İstatistik Bürosu'nun kentsel işsizlik tanımı çalışma yaşı açısından da sorunludur. Çalışma yaşı erkeklerde 16-50, kadınlarda 16-45 olarak kabul edilmekte, böylelikle aktif nüfus daraltılmaktadır (Knight; Xue, 2006: 92). İşsiz kavramının içeriğinin böylesine dar tutulması, ILO'nun işsizlik tanımının kullanılmayışı, işsizlik oranının olduğundan düşük gözükmesine neden olmaktadır. Ancak, tüm bu çabalar işsizlikteki artışı gizleyememektedir. Şekil 1'den kentsel işsizliğin istikrarlı bir biçimde arttığı, 2001 yılından itibaren bir sıçrama yaptığı gözlenebilir. Bu sıçramaya karşın, işsizlik oranının doğal işsizlik oranının hemen üzerinde bir yerde bulunduğu ileri sürülebilir. Ancak, işsiz olduğu ilan edilen nüfusun 1,5 katına ulaşan, 10 milyon dolayındaki *xiagang*ın bu hesabın dışında bırakıldığı tekrar vurgulanmalıdır (OECD, 2002: 566). Nitekim 2000 ve 2001 yıllarında yapılan çeşitli araştırmalarda kentsel işsizlik oranının iki haneli olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmaların ulaştığı bulgular farklılık göstermekte, kentsel işsizlik oranı %11,5 ila %23 arasında değişmektedir (Hart-Landsberg; Burkett, 2006: 23).

Şekil 1: Kentsel İşsizlik Oranları (Resmî)

Kaynak: Gökten, 2009: 359.

İşsizlik oranları kadın işçiler açısından çok daha tedirgin edici düzeylerde dir. Bu, Çin'e özgü bir durum olmamakla birlikte ilgiyi hak eder niteliktedir. 1990'ların ikinci yarısındaki personel reformu kapsamında işten çıkarılanların %60'ının kadın olduğu dikkat çekmektedir. Kadın işçiler işlerini kaybettikten sonra bir diğer güçlkle karşılaşmakta, erkeklere kıyasla daha uzun süre işsiz kalmaktadırlar. Hâlihazırda iş sahibi olan kadınlar, düşük ücretlerin geçerli olduğu imalat sanayinde ve hizmetler sektörünün kapıcılık, garsonluk, hizmetçilik vb. alt bileşenlerinde yoğunlaşmaktadırlar (Hart-Landsberg, Burkett, 2005: 67–68; Harvey, 2005: 148; Gabriel, 2006: 57).

10-12 yaş grubundaki kız çocukları da istihdam edilen kadınlar arasında sayılmaktadır. Ülkede kapitalist üretim ilişkilerinin en çok geliştiği kent olarak görülen Shenzhen'de 1993 yılında yürütülen bir araştırma sırasında 10-12 yaş grubundaki kız çocuklarının günde on beş saat çalıştıkları, 10 ABD Doları civarında aylık ücret aldıkları, barındırıldıkları yatakhanelerde bir ranzayı 2-3 kişi paylaştıkları gözlemlenmiştir (Li, 1996: 129).

V. İç Çelişkiler

İş güvencesindeki azalma ve iş kayıpları, sadece sözleşme düzeninin egemen kılınması, devlet işletmelerinde personel reformu gibi nedenlerle gerçekleşmemekte; kentte yaşayan emekçilerin çalışma koşulları, örgütlenme ve mücadele gücü kır kökenli bir dinamik tarafından da tehdit edilmektedir.

Sözü edilen dinamik legal ve illegal göçtür. Reform izlencesinin ilk dalgası olan kırsal reform ile birlikte lağvedilen komünler, buna bağlı olarak tarımda yaşanan fiili özelleştirme yüz milyonlarca işgücü fazlasını yerli ve yabancı kapitalist işletmelerin kullanımına açmıştır (Li, 2011: 39). Ortak yaşam ve mülkiyetin ortadan kaldırılması yolundaki politikaların uzantısı olan arazilerin yerel yetkililerce al-satçı vurgunculara devredilişi, yetiştirilen ürünlerin fiyatlarının istikrarsız tarım politikaları nedeniyle hızla düşmesi, doğanın hor kullanımı vb. yan etkenler nedeniyle topraklarından/üretim araçlarından kopan ve artık köy ve kasaba işletmelerince (KKİ) emilemeyen işgücü kentlere akın etmeye başlamıştır. Kırsal işgücü kimi zaman *bukou* rejiminde liberalizasyona yönelik atılan adımlardan yararlanarak, kimi zaman da çaresizlik nedeniyle yasadışı yollara başvurarak kentlere yönelmektedir. İngiltere'nin yüzyıllar önce yaşadığı çitleme hareketini anımsatan bu süreç, yedek işsizler ordusu olarak bilinen yığınların oluşmaya başlamasından başka bir şey değildir. *Mingong* olarak tabir edilen kırsal göçmenler yakın zamanlara kadar birer köylü olan, kırsal kökenlerini hala koruyan, amaçları (en azından başlangıçta) bir süre para biriktirip evlerine dönmek olan kitlelerdir (Lau, 1997: 62, 65). Sanayi Devrimi'nin ilk dönemlerini andıran koşullarda inşaatlardan, kıyı bölgelerde yoğunlaşan ihracat odaklı fabrikalara kadar uzanan bir yelpazede en kirli ve tehlikeli işlerde düşük ücretlerle çalışmaya razı olan on milyonlarca *mingong*, piyasa reformları ile birlikte ortaya çıkan işgücünün heterojenleşmesi ve yeni proleterleştirme eğiliminin bir halkasını oluşturmaktadır. Çoğunluğunu eğitimsiz genç ve kadın işçilerin oluşturduğu, en temel haklarının dahi bilincinde olmayan, köklerinden koparılmış bu dev kitlenin varlığı bir yandan emek hareketinin içinde bulunduğu krizi derinleştirirken; öte yandan maliyetlerde yarattıkları düşüşlerle kapitalist işletmelerin gelişimini kolaylaştırmaktadır. Mücadeleden çok kaçmayı?, pazarlıktan çok işbirliğini tercih eden bu yeni işçi kitlesine kolektif bilincin aşılmasında ciddi güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Sendikal örgütlenmenin zayıflığı, yerli-yabancı özel işletmelerde anlaşmazlıkların işletme içinde çözümünü güçleştirmekte, grevlere ve grevlerin yarattığı çok çeşitli sosyo-politik gerginliklere yol açmaktadır (Taylor vd., 2003: 97; Lau, 1997: 60-61; Hart-Landsberg; Burkett, 2006: 26; Lum, 2006: 6; Gabriel, 2006: 53, 66; Li, 1996: 137).

Zaten bağımsız bir kimliğe sahip bulunmayan sendikal örgütlenmenin altını oyan bu yarı proleter kitle, alternatif örgütlenmelerini de yaratmakta, sınıf aidiyetinin yerine hemşehri dayanışmacılığının esas olduğu işçi çeteleri ortaya çıkmaktadır (Lau, 1997: 60).

Kötüleşen yaşam, çalışma koşullarına ve bunların sonucunda artan sömürüye karşı örgütsel-sınıfsal mücadeleyi güçleştiren tek dinamik *mingong*ların varlığı değildir. Başta hizmetler sektörü olmak üzere iktisadi faaliyetlerin çeşitlenmesi, küresel iktisadi aktörlere kapıların açılması, henüz emekleme evresinde de olsa bir orta sınıfın varlığından söz edilmesini gerekli kılar. Kapitalist restorasyon Çin toplumsal yapısını hızla değiştirmekte, geleneksel dikotomi (kır-kent işçiliği) yerini katmanlaşmaya bırakmaktadır. Bu ve benzeri nedenlerle işçiler,

köylüler, göçmenler ve yeni orta sınıflar, dünyanın her yerinde olduğu gibi Çin'de de piyasa reformlarının yarattığı olumsuz etkilere karşı ittifak kurmakta güçlük çekmektedirler. Reformlar ilerledikçe işçi sınıfı heterojenleşmekte, günlük çatışmalar bir yandan çoğalıp sertleşirken öbür yandan sektörelleşmektedir. Kentsel proletarya iktisadi, kuşaksal hatta politik olarak ayrışmakta, ortak sınıfsal çıkarlardan söz etmek her zamankine göre daha da güçleşmektedir. Heterojenleşme ve “çıkar farklılaşması”nın sonucunda sermayenin, gündelik yaşamda birlikte mücadele edemeyen işçileri birbirlerine karşı kullanma olanakları da çeşitlenmektedir (Weil, 2006: 27, 30; Lau, 1997: 46; Gabriel, 2006: 50-51).

Bu büyük proleterleştirme sürecinde en büyük gerginlik kentli işçilerle *mingonglar* arasında yaşanmaktadır. Beklentileri yüksek olmayan ve kolay kontrol edilebilir *mingongların*, sahip oldukları pozisyonlara ve aldıkları ücretlere yönelik tehdit teşkil ettiğini düşünen işçiler bu durumdan ötürü kaygılanmakta, *mingonglara* karşı kültürel dışlamaya varan bir tepkisellik için girmektedirler (Weil, 2006: 27). Kapitalist işletmeler, (kentli işçilerin bu kaygılarını haklı çıkarırcasına) kır kökenli işgücü kartını sürekli olarak ellerinde tutmaktadırlar. İşçiler artık rutin hale gelen tehditler karşısında tarihsel kazanımlarını birer birer yitirmektedirler (Hart-Landsberg; Burkett, 2007: 28).

Sonuç olarak, kır ve kent kökenli işçiler arasındaki çıkar çatışmalarını en alt düzeye indirerek, dişe dokunur bir eylem birlikteliğine varmak şu ana dek mümkün olmamıştır. Kırsal göçmenlerin tümünü sermaye ile işbirliği halinde görmek doğru değildir, hatta zamanla kent hayatına uyum sağlamaları; tam proleter haline gelmelerine koşut olarak bilinç ve militanlık düzeylerini yükseltmeleri beklenebilir (Li, 2008: 91). Sorun, reformun çalışan sınıflara yüklediği maliyetlere karşı tepkilerin ya da reformun sağladığı faydaların eşitsiz dağılımına yönelik eleştirilerin spontane eylemlerle dile getirilmesi, taleplerin ekonomist bir karaktere bürünmesi ve ortak eylem iradesinin ortaya konamamasıdır (Weil, 2006: 31; Lau, 1997: 46).

Aşağı Doğru Yarış

Üretken sermayenin artan hareketliliği, yerli ve yabancı kapitalistleri memnun etme uğruna artan parti-devlet baskısı, işçi sınıfının iç çelişkileri, kökenleri ne olursa olsun tüm çalışanların çalışma ve yaşam koşullarındaki kötüleşmeyi hızlandıran en önemli faktörler arasındadır.

Çalışma koşulları ve yaşam standartlarında kötüleşme denince ilk akla gelen uzun çalışma saatleridir. Çin'de faaliyet yürüten tüm işletmeler bu yolla mutlak artı değeri arttırma yoluna gitmektedirler. Diğer bir ifade ile, artık aşıldığı söylenen mutlak artı değer olgusu Çin'de hala çok önemli bir yere sahiptir.

Çin'de günlük çalışma saatleri çoğu işletmede 10 ila 16 saat arasında değişmektedir ve bu süreler üzerinden haftada altı gün çalışılmaktadır. Ancak, günlük çalışma süresinin 18 saate kadar yükseldiği ve üretim faaliyetinin haftanın yedi günü devam ettiği işletmelerin varlığı da sıklıkla rapor edilmektedir. Oyuncak

sektöründe siparişlerin yoğunlaştığı Temmuz-Ekim döneminde işçilerin haftanın her günü, 20 saat boyunca çalıştırıldığı ifade edilmektedir. Ortak ahlak kodlarını uygulamaları konusunda uluslararası kampanyalarla baskı altında tutulan spor malzemesi üreticisi küresel firmalar bile istihdam ettikleri işçileri haftada en az 55 saat çalıştırmaktadırlar (Brown, 2003: 329). 2010 yılı itibariyle Çin'de yaklaşık iki yüz milyon işçinin tehlikeli koşullarda çalıştırıldığı, üç yüz altmış bin işe bağlı yaralanmanın gerçekleştiği ve bu yaralanmaların seksen bininin ölümcül nitelikte olduğu resmi kurum raporlarına yansımış durumdadır (China Labour Bulletin 2011a).

Bu insanlık dışı çalışma temposu karşısında hak ettikleri aylık ücret ve fazla mesaiyi alamayan işçilerin anlatımları olayın vahametini tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Ülkenin en zengin ve pahalı kentlerinden biri olan Shenzhen'de bir elektronik fabrikasında çalışan bir işçi giriştikleri eylemin nedenini şöyle açıklıyor:

Bizim temel ücretimiz ayda yalnızca 230 yuan. Günde 14 saat, haftada yedi gün çalışmak zorundayız. Fazla mesai için yapılan ödeme saat başına sadece 2 yuan. Bu ücretlerle yaşamaya katlanamayız (Gabriel, 2006: 68).

Bu son derece düşük ücretlere mahkum edilen işçilere, Çin'de vaka-ı adiyeden sayılan iş kazaları ve iş hastalıkları ile karşılaşmaları halinde yeterli tedavi olanağı sağlanmamakta, şirketler sağlık sigortası ödemesi yapmaktan kaçınmaktadırlar. Bunlar yetmezmiş gibi, işçiler birkaç aylık ücretlerine karşılık gelen bir ödeme ellerine tutuşturularak işyerinden uzaklaştırılmaktadırlar (Gabriel, 2006: 68; Li, 1996: 131). Fazla mesai sırasında makineleri kontrol ederken iki parmağını kaybeden bir mühendisin işletme yöneticisinden aldığı yanıtın şu olduğu rivayet edilir:

Sakatlanma önemsiz, hatta ölüm bile önemsiz. Beni mahkemeye şikâyet edebilirsin. Umurumda değil (Li, 1996: 131).

Çalışma koşullarını iyileştirme, iş güvenliğine yönelik önlemler alma konusunda hiç de gönüllü olmayan özel işletmeler, sıra ücret kesintilerine geldiğinde oldukça hassas davranmaktadırlar. İşyerinde gülüşmeden, elektrikleri açık bırakmaya kadar tüm olasılıkları içeren, katı cezalarla bezenmiş ücret sistemleri yoluyla her eyalet için ayrı ayrı belirlenen asgari ücretin altı oyulmaktadır. Negatif etkinlik ücreti adı verilen bu uygulama ile işçilere ödenen ücretler fiilen asgari ücretin altına çekilmektedir. Daha açık bir deyişe, negatif etkinlik ücreti, sömürü oranını ve artı değeri arttırma yöntemi olarak vazife görmektedir (Gabriel, 2006: 67; Li, 1996: 130).

Çok çarpıcı, ancak çoğu kez gözden kaçırılan bir çatışma unsuru kapitalistlerin işe kabul ettiği işçilerden aldıkları depozitolardır. Depozito adı altında işçilerden alınan haraçlar yoluyla işçilerin sözleşmeleri bitmeden işten ayrılmasının önü kesilmeye çalışılmaktadır. Çalışma yükümlölüklerini yerine getiren işçilerin bu depozitoları ne ölçüde geri aldıkları derin bir muammadır (Li,1996: 129; Chan, 2011: 37).

Artan Emek Aktivizmi

Emek hareketinin içinde bulunduğu kriz, çalışanların tamamen edilgenleştiği biçiminde okunmamalıdır. 1990'larda bağımsız sendikalaşma yolundaki girişimleri durdurmayı başaran hükümet, aynı başarıyı emek direnişlerini önlemede gösterememiş, emek aktivizmi 1990'ların sonundan itibaren yükselmeye başlamıştır. 1999 yılında resmi makamlarca 198.000 olarak açıklanan emek direnişi sayısı, 2000 yılında 327.152'ye yükselmiştir. Bireysel karşı çıkışların da dahil olduğu bu rakamları bir kenara bırakıp daha güçlü bir örgütlenmeyi ve sınıf bilincini gerekli kılan kolektif faaliyetlere bakıldığında da durum değişmez. 1998 yılında 6.767 olan kolektif eylem (grev-iş yavaşlatma) sayısı 2000'e gelindiğinde 8.247'ye ulaşmıştır. 2009 yılı için bu rakamın 30.000 olduğu tahmin edilmektedir. Kolektif faaliyetlerdeki artışın boyutları reform ve dışa açıklık politikasının yeni yeni hız kazanmakta olduğu 1990'ların başıyla kıyaslandığında daha iyi anlaşılabilir. 1992 yılında 1000'in altında olan kolektif eylemlerin sayısı geçen süre zarfında 30 kattan fazla artmıştır (Hart-Landsberg; Burkett, 2005: 82; China Labour Bulletin, 2011b: 11).

2000'li yıllar, emek aktivizminin hızını daha da arttırdığı yıllar olarak dikkati çeker. 2002 yılındaki dalga özellikle iki kuzeydoğu eyaletinde etkisini göstermiş, bu iki eyalet ÇKP'nin ülke çapında iktidarı ele geçirdiği 1949 yılından bu yana gerçekleştirilen en büyük işçi protestosuna sahne olmuştur. 80.000 petrol işçisi aylar süren direnişlerinde ödenmemiş ücretlerini, emekli maaş ve tazminatlarını talep etmiştir. Eylemci işçiler ekonomik taleplerin ötesine geçerek, yerel yöneticilerle işletme yöneticilerinin karıştığı yolsuzlukları gündeme taşımışlardır (Hart-Landsberg; Burkett, 2005: 82–83; Lum, 2006: 6).

Parti-devlet ile burjuvazinin ittifakı, artış trendindeki eylemlerin şiddet yoluyla bastırılması biçiminde somutlaşmış, bununla da yetinilmeyerek; toplantı ve gösteri haklarını kısıtlamaya yönelik düzenlemeler gecikmeksizin hayata geçirilmiştir (Hart-Landsberg; Burkett, 2005: 85). Revize edilen "Güvenlik Yönetimi Cezalandırma Yasası", yasadışı halk gösterilerini teşvik edenler için tutuklamadan bahsediyor, potansiyel iş uyuşmazlıkları ve bu uyuşmazlıklara neden olacak işçiler için daha fazla yaptırım öngörüyordu. İşçi hakları için mücadele eden demokratik kitle örgütleri üzerindeki mevcut kısıtlamalar ile 2006 yılında yenilenen medya kısıtlamaları aynı doğrultuda görülebilir. Süreç, hükümetin "ahenkli toplum" kampanyasına paralel biçimde ilerlemektedir (ITUC, 2007).

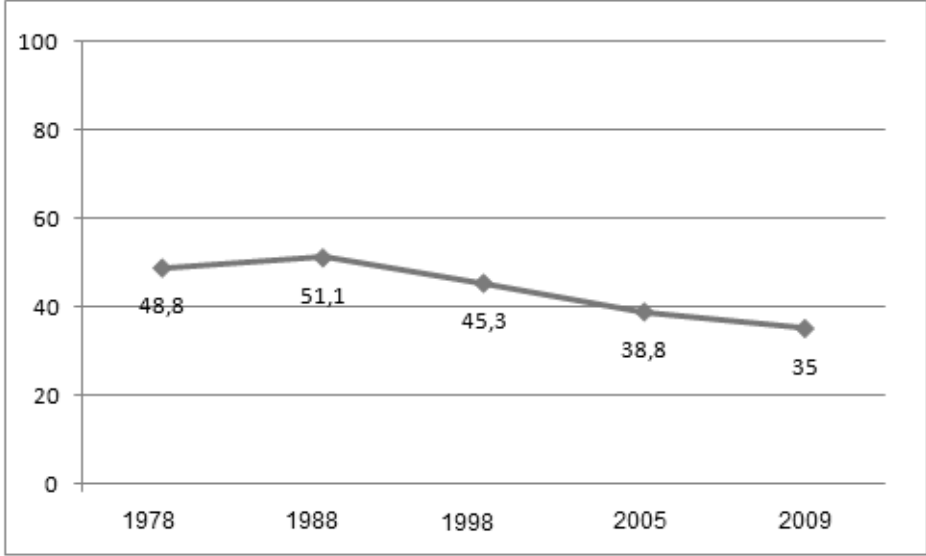
Sendikal hak ve özgürlükler üzerindeki baskı ve sansüre karşın süregelen toplumsal huzursuzluk kendini ifade kanalları bulmayı sürdürmektedir. Danimarkalı elektronik firmasına ait bir fabrikada sendika şubesi kurma yolunda verilen üç yıllık mücadele, can çekişen işyeri temsilciliklerini canlandırmaya ve katılımcılığı arttırmaya yönelik çalışmalar umut vericidir (Chan, 2010: 62; 2011: 49). Tonghua çelik fabrikasının özelleştirilmesine ve iş kayıplarına karşı 2009 yılında yapılan genel grev ve sağlanan özelleştirme iptali bunlar arasında apayrı bir yeri hak eder (Li,

2011: 43; Hore, 2010). Söz konusu grevin tetiklemesiyle 2010 yazında kıyı eyaletleri grev dalgası ile sarsılmıştır. Özellikle Honda fabrikalarında yapılan ücret artışı odaklı grevler halinin altına sprlememiş, dünya kamuoyuna yansımıştır (Chan, 2011: 50).

Mevcut gelişmeler ışığında KP liderliği, büyüyüp serpilen yeni orta sınıf, profesyonel ve entelektüeller nazarındaki meşruiyetini sürdürmek için büyümeyi arttırma hedefi ile refahı yeniden dağıtma (yoksulların, işçilerin ekonomik olanaklarını geliştirme) hedefini bağdaştırmanın yollarını aramaktadır (Lum, 2006: 14; Li, 2008: 90-91). Partinin karşı karşıya bulunduğu bu ikilem, toplumsal tansiyonu yükseltme potansiyeli taşısa da gerçekçi politik analizler yapabilmek için mevcut kitle hareketlerinin sınırlılıklarının farkında olunması gerekmektedir. Çin'de toplumsal organizasyonların bugüne değin hücresel ve yerel kaldığı unutulmamalıdır. Rejimi hedef alan ulusal çapta politik bir hareketten ya da tabandan gelen bir devrimden söz etmek, orta sınıflar ve öğrenciler bu harekete katılmadığı sürece g gözükmektedir. Nitekim rejim sözcüleri de Batı medyasının Çin'deki gösterileri abartma eğiliminde olduğunu, gösteriye katılanların sayısının Batı leğinde önemli sayılsa da Çin leğinde kk kaldığını ileri sürmektedirler (Lum, 2006: 13–14). Resmi sözcülerinin bu tespitindeki haklılık payı teslim edilmelidir. Kırsal emek gücünü üretime koşmanın maliyetinin her geçen gün arttığına ilişkin verilere, göçmen işçilerin ikinci kuşağının kendini kent meknına ait hissetme ve sınıf bilinci edinme yolunda ilerleme kaydettiğine yönelik gözlemlere karşın, toplumsal huzursuzluğun kısa ve orta vadede restorasyoncu rejimin varlığını tehdit edecek boyutlara erişmesi g gözükmektedir.

Ucuz emek ekonomisi Çin, küresel kapitalizmin mevcut örgütlenişi çerçevesinde bir imalat gücü olarak yükselmekte, her tür malda küresel üretim kapasitesine katkı yapmaktadır. Ancak, mevcut ücret düzeylerine ve ücretlilerin milli gelirden aldığı paya bakıldığında işçi sınıfının kazanan tarafta olduğunu söylemek g gözükmektedir. Ücretlilerin GSYİH'den aldığı paydaki gerilemeye bağlı olarak hanehalkı tüketime GSYİH içindeki payı 1990'ların başından bu yana sürekli biçimde gerilemektedir (şekil 2). Yetersiz cret sorununa tahsilt sorunu eklenince tablo daha da kararmaktadır. Resmi araştırmalar, sayıları 100 milyonu bulan kır kökenli işçilerin %72,5'inin ücretlerini zamanında alamadıklarına işaret etmektedir (Lee, 2004: 2). Başbakan yardımcısı Peiyan, lke çapında yapılan ve on yıllık süreyi kapsayan araştırmanın sonucunu açıklamış, 2004 yılı itibariyle ödenmeyen ücret tutarını 43 milyar dolar olarak açıklamıştır (China Labour Bulletin, 2004).

Şekil 2: Hanehalkı Tüketim Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%)

Kaynak: NBSC (2010) Tablo 2.17 ve 2.18'deki veriler kullanılarak hesaplanmıştır.

W. Jiabao ve H. Jintao ikilisinin liderliğinde toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı bir tutum takınmaya çalışan merkezi hükümet, ücret gecikmelerini önemli bir sorun olarak algılamış ve sorunun çözümünü gündeminin ön sıralarına almıştır (Lee, 2004: 2). Ancak, bu sorunların hükümet müdahalesi ile çözülmesi güç gözükmektedir. Hart-Landsberg ve Burkett'in de belirttiği gibi kötü istihdam koşulları ve işçiler için yetersiz olan kurumsal destek, doğrudan doğruya kapitalist restorasyonun doğasından kaynaklanmaktadır (2006: 25).

İşgücü piyasasının inşa süreci, yol açtığı tüm toplumsal maliyet ve hak ihlallerine karşın kimi çevrelerce ilerici bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. İşgücü tahsisinin merkezi planla gerçekleştirildiği, personel rejiminin toplumsal kontrol aracı olarak kullanıldığı reform öncesi dönemle kıyaslandığında işçilerin işlerini seçme özgürlüğüne kavuştukları, "özgürleştikleri" ileri sürülmektedir. Ancak, bu tür saptamalara fazla bel bağlamamak gerekir. İşgücü piyasası inşası sürecinden geçen eski Sovyet Cumhuriyetleri ve Doğu Avrupa ülkelerinin tersine aşırı emek arzının bulunduğu Çin'de çalışacak işi seçme özgürlüğünden çok işsiz kalma özgürlüğünden söz etmek daha doğru olacaktır (Lau, 1997: 52). Ayrıca, Li'nin de haklı olarak itiraz ettiği gibi işçi-devlet ilişkisinin geçerli olduğu dönemin uygulamalarını (ömür boyu istihdam, eşitlikçi ücret yapısı gibi) bir sosyo-politik kontrol sistemine indirgemek de doğru değildir (1998: 24). Tam tersine, eski endüstri ilişkileri sisteminin uygulamalarını -katılma ilişkin önemli eksiklere karşın- devlet aygıtının baskıcı politikalarının bir parçası olarak değil, ezilenlerin

gerçekleşmesi uğruna mücadele edip bedel ödedikleri bir devrim sonucunda elde ettikleri kazanımlar olarak görmek gerekir.

“Reformun” zaferi ve toplumsal maliyeti, baskıcı ve sömürücü bir sistemden bir başka baskıcı ve sömürücü sisteme geçişe indirgenemez. Reform öncesinde özellikle köylülerin sömürüldüğünü bir dereceye kadar kabul etmek gerekse bile o dönemle bugün arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Devrimci Çin, sosyalizm ile kapitalizm arasındaki mücadelenin sürdüğü ve sömürünün hedef tahtasına konduğu bir ülke iken; reformcu Çin, baskı ve sömürünün olgunlaşma yolundaki burjuvazi ve devlet eliyle sürekli olarak yeniden üretildiği sıradan bir baskıcı toplumdur. Yine Li'nin sesine kulak verilecek olursa iş seçme özgürlüğü, böylesi bir baskı ve sömürü sürecinin organik parçasından başka bir şey değildir. Reform, tüm bu nedenlerle çalışan sınıfların gözünde onları zincirlerinden koparan özgürleştirici bir hamleye değil, büyük bir tarihi yenilgiye karşılık gelir (1998: 25).

Sonuç Yerine

Mao sonrasında hayata geçirilen “reform ve dışa açıklık” politikası sonucunda hızla büyüyen ülke ekonomisi dinamik bir iktisadi görünüme sahip olmuştur. Ülke küresel ekonominin atölyesi ve ihracat üssü haline gelmiş, buna koşut olarak toplumsal yapı ve demografik yapıda önemli dönüşümler yaşanmıştır. İktisadi örgütlenmenin, piyasa ilişkilerini topluma egemen kılma doğrultusunda yeniden yapılandırılmasının en önemli etkileri işgücü piyasalarında görülmektedir.

ÇKP yönetimi kapitalist kalkınma yolunu tercih ettiği otuz yıllık süreçte gelir artışlarına imza atmakla birlikte, gelir artışına indirgenemeyecek unsurlar olan yaşam standardı ve kalitesinin geliştirilmesi konusunda başarılı olamamıştır. Maddi gönenç artışının söz konusu olduğu durumlarda ise emeklerini satarak yaşamlarını sürdüren geniş kitleler iktisadi büyümenin altında bir gönenç artışına razı olmuşlardır. ÇKP rejimi demir pirinç kâsesini kendi eliyle kırmış, temsil etme iddiasında olduğu işçi sınıfını büyüme tanrısına kurban etmiştir. Emegün hızla metalaştığı, sosyal güvenlik hizmetlerinin kolektif bir hak olmaktan çıktığı günümüz Çini fırsatlar kadar eşitsizliğin de arttığı bir toplum görünümündedir. Toplumsal kutuplaşma, refahın belirli ellerde yoğunlaşmasına koşut olarak günden güne artmakta, ülkenin kalkınma süreci Doğu Asyalı komşularından çok Latin Amerika'yı andırır hale gelmektedir. Çin'in gelişmiş ülke pazarlarının taleplerine bağımlı “iktisadi mucizesi” yüzlerce milyon yeni proleterin yoğun sömürüsü üzerinde yükselmektedir. ÇKP'nin yeni kuşak liderliğinin daha kaç kuşağı büyüme tanrısına kurban edeceği, bununla bağlantılı olarak proleterleşme aşamasını tamamlamak üzere olan emekçilerin kapitalist restorasyon programına karşı hangi mücadele biçimlerini geliştirecekleri, çok da uzun olmayan bir geleceğin yanıt bekleyen sorularıdır.

KAYNAKÇA

- ACFTU(2003) *About All-China Federation of Trade Unions*.
<http://english.acftu.org/template/10002/file.jsp?cid=63&aid=1> (04.03.2010).
- ACFTU (2007a) *A Brief Introduction of the All-China Federation of Trade Unions*.<http://english.acftu.org/template/10002/file.jsp?cid=63&aid=156> (05.04.2011).
- ACFTU(2007b) *Work Statistics of the Chinese Trade Unions 2006*.
<http://english.acftu.org/template/10002/file.jsp?cid=68&aid=239> (08.03.2010).
- Arrighi, G. ve Silver B. J. (1999) **Chaos and Governance in the World System**, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Beaud, M. (2003) **Kapitalizmin Tarihi**, çev. Fikret Başkaya, Ankara: Dost.
- Blecher, M.; College O. (2005) "Inequality and Capitalism in China", **Conference on Inequality and Difference in the Third World**, American Political Science Association, September 2, Washington.
- Brooks, R. ve Tao, R. (2003) **China's Labour Market Performance and Challenges**, IMF Working Paper.
- Brown, G. (2003) "China's Factory Floors: An Industrial Hygienist's View", **International Journal of Occupational Environmental Health**, 9, 4, 326-339.
- Chan K. W. ve Zhang L. (1999) "The Hukou System and Rural-Urban Migration in China: Processes and Changes", **The China Quarterly**, 160, 818-855.
- Chan, A. (2004) "A New China? Some Hope for Optimism for Chinese Labor", **New Labor Forum**, 13, 3, 67-75.
- Chan, A. (2008) "China's Trade Unions in Corporatist Transition", J. Unger, **Associations and the Chinese State: Contested Spaces** içinde, New York: M. E. Sharpe, 69-85.
- Chan, A. (2010) "American Chicken Feet, Chinese Tires, and the Struggle for Labor Rights", **New Labor Forum**, 19,3, 57-63.
- Chan, A. (2011) "Strikes in China's Export Industries in Comparative Perspective", **The China Journal**, 65, 27-51.
- China Labour Bulletin (2004) *Vice-premier Revealed that Government Owed Migrant Workers More Than 360 Billion Yuan Unpaid Wages*, <http://www.clb.org.hk/en/node/5506> (16.12.2011).
- China Labour Bulletin (2011a) *Migrant Workers in China*, <http://www.clb.org.hk/en/node/100259> (03.11.2011).
- China Labour Bulletin (2011b) "Unity is Strength The Workers' Movement in China 2009-2011", **Research Reports**, Hong Kong.
- Clarke, S. vd. (2004) "Collective Consultation and Industrial Relations in China", **British Journal of Industrial Relations**, 42, 2, 235-254.
- Clarke, S. ve Lee. C. (2002) "The Significance of Tripartite Consultation in China", **Asia Pacific Business Review**, 9, 2, 61-80.
- Dongfang, H. (2005) "Chinese Labour Struggles", **New Left Review**, 34, July-Aug, 65-85.
- Gabriel, S. J. (2006) **Chinese Capitalism and the Modernist Vision**, London & New York: Routledge.

- Ghose, Ajit K. (2005) "Employment in China: Recent Trends and Future Challenges", **Employment Strategy Papers 14**, ILO, 1-34.
- Gökten, K. (2009) **in Ekonomisi'nde Dönüşüm ve Kapitalist Dünya Sistemine Ekelemlenme Süreci: (1978-...)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hart-Landsberg, M. ve Burkett, P. (2005) **China and Socialism**, New York: Monthly Review Press.
- Hart-Landsberg, M. ve Burkett, P. (2006) "China and the Dynamics of Transnational Accumulation: Causes and Consequences of Global Restructuring", **Historical Materialism**, 14, 3, 3-43.
- Hart-Landsberg, M. ve Burkett, P. (2007) "China, Capitalist Accumulation, and Labor", **Monthly Review**, 59,1, 17-39.
- Harvey, D. (2005) "Neoliberalism 'with Chinese Characteristics'", D. Harvey, **A Brief Story of Neoliberalism** içinde, New York: Oxford University Press,120–151.
- He, J. ve Kuijs, L. (2007) *Rebalancing China's Economy-Modeling A Policy Package*, World Bank ChinaResearchPaper, No.7, http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2008/01/17/000333038_20080117014506/Rendered/PDF/418590NWP0Reba1ecconomy0WP701PUBLIC1.pdf (02.05.2009).
- Hobsbawm, E.J. (1996) **The Age of Revolution**, New York: Vintage Books.
- Hore, C. (2010) *Class Struggle in China*, International Socialism, issue 125,<http://www.isj.org.uk/index.php?id=629&issue=125> (15.10.2011).
- Huchet, Jean-François (2006) "The Emergence of Capitalism in China: An Historical Perspective and its Impact on the Political System", **Social Research**, 73,1, 1-26.
- Hung, H. (2008) "Rise of China and the global overaccumulation crisis", *Review of International Political Economy*, 15, 2, 149-179.
- Ituc (2007) *Annual Survey of Trade Union Rights Violations 2007*, <http://www.ihlo.org/IS/190907.html>, (15.02.2009).
- Johnston, M. ve Li, H. (2000) "Dramatic Policy Shifts and Methodical Institutional Modifications: Developing an Indicator of Unemployment", **Economic, Social and Legal Issues in China's Transition to a Market Economy**, Los Angeles: UCLA AsiaInstitute, 1-10.
- Knight, J. ve Xue, J. (2006) "How High is Urban Unemployment in China", **Journal of Chinese Economy and Business Studies**, 4, 2, 91-107.
- Lau, Raymond W.K. (1997) "China: Labour Reform and the Challenge Facing the Working Class", **Capital&Class**, 61, 45-80.
- Lau, Raymond W.K. (2001a) "Economic Determination in the Last Instance: China's Political-Economic Development Under the Impact of the Asian Financial Crises", **Historical Materialism**, 8,1, 215-251.
- Lau, Raymond W.K. (2001b) "Socio-political control in urban China:changes and crisis", **British Journal of Sociology**, 52, 4, 605-620.
- Lee, Ching Kwan (2004) "Made in China": Labor as a Political Force", **2004 Mansfield Conference**, April 18-20, Missoula.

- Lett, E. ve Banister J. (2006), "Labor Costs of Manufacturing Employees in China: an update to 2003-2004", **Monthly Labor Review**, November, 40-45.
- Leung, J.C.B. (1994) "Dismantling the 'Iron Rice Bowl': Welfare Reforms in the People's Republic of China", **Journal of Social Policy**, 23, 3, 341-361.
- Lewis, W. A. (1954) "Economic Development with Unlimited Supplies of Labour", **The Manchester School**, 22, 2, 139-191.
- Li, J. et al. (2008), "China's New Social Security System in the Making: Problems and Prospects", **International Journal of Public Administration**, No.31, 5-23.
- Li, M. (1996) *Capitalist Development and Class Struggles in China*, <http://www.econ.utah.edu/~mli/Capitalism%20in%20China/Index.htm> (16.12.2008).
- Li, M. (1998) "ResponsetoLau'sChina", **Capital&Class**, 65, 21-29.
- Li, M. (2005) "The Rise of China and the Demise of the Capitalist World-Economy: Exploring Historical Possibilities in the 21st Century", **Science&Society**, 69, 3, 420-448.
- Li, M. (2008) **The Rise of China and the Demise of the Capitalist World-Economy**, London: PlutoPress.
- Li, M. (2011) "The Rise of the Working Class and the Future of the Chinese Revolution", **The Monthly Review**, 63,2, 38-50.
- Li, M. ve Piovani C. (2011) "One Hundred Million Jobs for the Chinese Workers! Why China's Current Model of Development is Unsustainable and How a Progressive Economic Program Can Help the Chinese Workers, the Chinese Economy, and China's Environment", **Review of Radical Political Economics**", 43,1, 77-94.
- Liu, Y. (2010) "Income Disparity in China: Status Quo and Prospects", **Emerging Economies Forum**, Institute of Ideas, London.
- Lum, T. (2006) "SocialUnrest in China", **Congressional Research Service&The Library of Congress**, 1-16.
- Magdoff, H. ve Foster J.B. (2005) , "Foreword", Hart-Landsberg M. ve Burkett, P.,**China and Socialism** içinde, New York: Monthly Review Press ,7-14.
- Mooers, C. (1991) **The Making of Bourgeois Europe**, London&New York: Verso.
- NBSC (1996) **China Statistical Yearbook**, Beijing: China Statistics Press.
- NBSC (2001) **China Statistical Yearbook**, Beijing:ChinaStatisticsPress.
- NBSC (2003) **China Statistical Yearbook**, Beijing: China Statistics Press.
- NBSC (2006) **China Statistical Yearbook**, Beijing: China Statistics Press.
- NBSC (2007) **China Statistical Yearbook**, Beijing: China Statistics Press.
- NBSC (2008) **China Statistical Yearbook**, Beijing: China Statistics Press.
- NBSC (2010) **China Statistical Yearbook**, Beijing:China Statistics Press.
- NBSC (2011) **China Statistical Yearbook**, Beijing:China Statistics Press.
- Nolan, P. (2004) **China at the Crossroads**, Cambridge: Polity Press.
- OECD (2002) **China in the World Economy**, Paris: OECD Publishing.

- OECD (2005a) **OECD Review of Agricultural Policies: China**, Paris: OECD Publishing.
- OECD (2005b) **China**, Economic Surveys, Vol.13.
- Polanyi, K. (2001) **The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time**, Boston: Beacon Press.
- Solinger, D.J. (2003) "Chinese Urban Jobs and the WTO", **The China Journal**, 49, 61-87.
- Taylor, Bill vd. (2003) **Industrial Relations in China**, Chelentam&Northampton: Edward Elgar.
- Trade Union Law of the PRC*, <http://www.clb.org.hk/en/node/7031> (30.01.2011).
- U.S. Bureau of Labor Statistics (2009) *International Comparisons of Hourly Compensation Costs in Manufacturing*, <http://www.bls.gov/fls/hcpwsupptabtoc.htm> (06.01.2009).
- Vodopivec, M; Tong M.H. (2008) China: Improving Unemployment Insurance, **SP Discussion Paper**, No.0820, Washington: World Bank.
- Weil, R. (2006) "Conditions of the Working Classes in China", **Monthly Review**, 58, 2, 25-48.
- Workers Vanguard (2010) *China: Labor Struggles in the "Socialist Market Economy"*, <http://ic-fi.org/english/wv/965/china2.html> (08.10.2011).
- Yabuki, S. ve Harner, S.M. (1999) **China's New Political Economy**, Colorado: Westview.